

Autor: Fikret Muslimović

Februar 2022.

Povodom 28 godina od potpisivanja Vašingtonskog sporazuma, 1. 3. 1994.

**ULOGA
ALIJE IZETBEGOVIĆA
U VANJSKOJ POLITICI REPUBLIKE BOSNE I HERCEGOVINE
ZA POSTIZANJE I PROVEDBU
VAŠINGTONSKOG SPORAZUMA
1. 3. 1994. GODINE**

„Zajednička izjava“, u Ženevi, 10.2.1994. godine:

Predsjednik Predsjedništva Republike Bosne i Hercegovine, Alija Izetbegović, je usmjeravao aktivnosti predsjednika Vlade, dr. Harisa Silajdžića, da sa potpredsjednikom Vlade i ministrom vanjskih poslova Republike Hrvatske, dr. Matom Granićem, u Ženevi, 10.02.1994. godine, potpiše „Zajedničku izjavu“: da će se obje zemlje obratiti Vijeću sigurnosti pismima tražeći međunarodnu kontrolu granica RBiH; da se „zapovjednici HVO-a i Armije RBiH, generali Ante Roso i Rasim Delić, sastanu idućih 7 dana kako bi konkretizirali postignuti dogovor o potpunom prekidu vatre između Armije RBiH i HVO na svim bojištima kao prvom koraku u rješavanju svih pitanja od interesa za hrvatski i muslimanski narod“; da će se ubrzati pregovori o razmjeni svih "zatočenika" i da se "bez obzira na buduća politička rješenja, osigura povratak svih izbjeglica njihovim domovima nakon uspostave mira".¹

„Mirovni sporazum“, u Zagrebu 23.2.1994. godine:

Prema tački 2. naprijed citirane „Zajedničke izjave“, uslijedio je "Mirovni sporazum", u Zagrebu, 23. 02. 1994. godine koga su uz „svjedočenje" generala Cota, generala Roosa i izaslanika UN-a Jasuši Akašija, potpisali general Rasim Delić i general Ante Roso. Ovim sporazumom precizirano je da „trenutni i potpuni prestanak neprijateljstava "stupi na snagu u 12.00 sati 25.02.1994. godine“, što obuhvata sljedeće elemente: "nema daljnjih ofanzivnih djelovanja ni napada; prestanak svih oblika propagande jedne strane protiv druge; crte dodira i položaja

¹ Zajednička izjava, Ženeva, 10.2.1994. godine.

moraju ostati iste kao u gore navedeno vrijeme (...); stavljanje svog teškog naoružanja iznad kalibra 12,7 mm pod kontrolu UNPROFOR-a ili povlačenje ovog naoružanja na minimalnu udaljenost od crte dodira do 12.00 sati - dana 7. ožujka 1994. godine, i to: na 10 km za minobacače i na 20 km za tenkove i topništvo; (...) uspostavljanje Zajedničke komisije sastavljene od predstavnika obje strana, a pod predsjedavanjem UNPROFOR-a".²

Tokom ovih aktivnosti, u ulozi vrhovnog komandanta, predsjednik Izetbegović je neposredno usmjeravao generala Delića.

Vašingtonski sporazum, 1.3.1994. godine:

„Zajednička izjava“ od 10.2. i „Mirovni sporazum“ od 23.2.1994. godine bili su priprema da u Vašingtonu, 1.3.1994. godine, uz svjedočenje državnog sekretara SAD, Vorena Kristofera, „Vašingtonski okvirni sporazum“ potpišu dr. Mate Granić, dr. Haris Silajdžić i predsjednik Predsjedničkog vijeća takozvane Hrvatske Republike Herceg-Bosne, Krešimir Zubak.

Ustav Federacije BiH, kao dio Vašingtonskog sporazuma, proglašen je Odlukom Ustavotvorne skupštine 30.3.1994. godine, koju su činili poslanici sa mandatom dobivenim na izborima 1990. godine.

Glavne odredbe Vašingtonskog sporazuma su: u Federaciji Bosne i Hercegovine, Bošnjaci i Hrvati su konstitutivni narodi; FBiH se sastoji od federalnih jedinica – kantona; glavni grad FBiH je Sarajevo; Federacija ima grb, zastavu, himnu i pečat; u njejoj nadležnosti su vanjski poslovi, odbrana, državljanstvo, ekonomska politika, finansije, suzbijanje međunarodnog i međukantonalnog kriminala, terorizma i trgovine drogom, elektronske frekvencije, energetska politika; Parlament Federacije BiH ima Predstavnički dom od 140 poslanika i Dom naroda od 30 delegata Hrvata i 30 delegata Bošnjaka; izvršnu vlast čine Predsjednik, Potpredsjednik i Vlada; sudsku vlast čine Ustavni sud, Vrhovni sud i Sud za ljudska prava; kantoni imaju zakonodavno tijelo, izvršnu vlast (Predsjednika i Vladu), te kantonalno sudstvo.

Vašingtonski okvirni sporazum je politička i međunarodno pravna formula za prekid oružane agresije Hrvatske na Bosnu i Hercegovinu. To je omogućilo da se Oružane snage RBiH rasterete i efikasnije usmjere u borbi protiv velikosrpske agresije. Prekid borbenih dejstava između

² Mirovni sporazum, 23.2.1994. godine.

Armije RBiH i HVO-a, razdvajanje snaga, uspostava Zajedničke komande i zajedničkih oružanih snaga Federacije BiH su direktni vojni rezultati Vašingtonskog okvirnog sporazuma.

Ustav Federacije BiH, kao dio Vašingtonskog sporazuma, bio je osnova za koncipiranje i razvoj odbrambenog sistema. U tom pogledu bitne su sljedeće ustavne odredbe:

- U preambuli Ustava FBiH stoji da je njegovo donošenje motivirano „*odbijanjem nasilja rata*“, odnosno da je motivirano željom da se „*promovira mir*“, afirmacijom općeprihvaćenih međunarodnih povelja, konvencija i deklaracija.³

- Precizirano je da se Ustavom garantiraju „*suverenitet i teritorijalni integritet BiH*“, puna nacionalna ravnopravnost, demokratski odnosi i ljudska prava.⁴

- Navedeno je da „*sve izbjeglice i raseljena lica imaju pravo da se slobodno vrate na svoja ognjišta*“.⁵

- U dijelu III Ustava FBiH o podjeli nadležnosti između federalne i kantonalne vlasti navedeno je da su u „*isključivoj*“ nadležnosti FBiH, pored ostalog: vođenje vanjskih poslova; „*organiziranje i vođenje odbrane Federacije i zaštita njenih granica, uključujući ustanovljenje zajedničke komande armijskih snaga Federacije, nadzor nad vojnom proizvodnjom i zaključivanje vanjskih sporazuma*“; suzbijanje međunarodnog i međukantonalnog kriminala, posebno terorizma (...); finansiranje djelatnosti federalnih vlasti ustanova i institucija koje federalne vlasti osnivaju, što se odnosi i na oblast vojske i odbrane.⁶

- U cjelini IV Ustava FBiH, pod tačkom 5. o nadležnostima Parlamenta FBiH, pored ostalog je navodeno da je Parlament nadležan za „*davanje saglasnosti za svaku upotrebu vojne sile od strane Federacije, koja mora biti u skladu sa međunarodnim pravom*“, zatim da je nadležan za „*finansiranje armije Federacije i odobravanje imenovanja oficira*“.⁷

- U cjelini IV Ustava FBiH pod "B" o nadležnosti izvršne vlasti FBiH, pored ostalog je navodeno da predsjednik i potpredsjednik FBiH imenuju oficire u armiji i vrše funkciju vrhovnog komandanta.⁸

³ Ustav Federacije BiH, "Službeni list R BiH", Sarajevo 1994. godine, strana 6.

⁴ Ustav Federacije BiH, "Službeni list R BiH", Sarajevo 1994. godine, strana 6.

⁵ Ustav Federacije BiH, "Službeni list R BiH", Sarajevo 1994. godine, strana 8.

⁶ Ustav Federacije BiH, "Službeni list R BiH", Sarajevo 1994. godine, strana 10.

⁷ Ustav Federacije BiH, "Službeni list R BiH", Sarajevo 1994. godine, strana 13.

⁸ Ustav Federacije BiH, "Službeni list R BiH", Sarajevo 1994. godine, strana 15.

- U dijelu IX Ustava FBiH o prelaznim rješenjima je precizirano da Predsjedništvo i Vlada RBiH zadržavaju svoje nadležnosti u skladu sa Ustavom RBiH dok ne bude proveden konačan mirovni sporazum za BiH, što je bitna odredba u pogledu nadležnosti Predsjedništva RBiH u ulozi civilnog vrhovnog komandanta.⁹

- Odredbe Ustava FBiH se ne odnose na teritorije RBiH pod srpskom okupacijom pa je u dijelu tog Ustava pod "I" navedeno da će se „*odluke o ustavno-pravnom statusu teritorija RBiH sa većinskim srpskim stanovništvom*“ donijeti "u toku pregovora o miru i na međunarodnoj konferenciji o bivšoj Jugoslaviji".¹⁰

Uspostava Oružanih snaga FBiH, sa ustavnom ulogom da brane granice FBiH, nije dovodila u pitanje ulogu i zadatke Armije RBiH da oslobađa i brani sve teritorije RBiH.

„Okvirni sporazum“, u Splitu, 12.3.1994. godine:

Ubrzo nakon potpisivanja Vašingtonskog okvirnog sporazuma, prije njegovog proglašenja od Ustavotvorne skupštine, održan je sastanak komandanta Štaba Vrhovne komande generala Rasima Delića i Zapovjednika Glavnog stožera HVO-a, generala Ante Rose u Splitu, 12.03.1994. godine. Tom prilikom potpisan je "Okvirni sporazum" kojim su bliže precizirane mjere za uspostavu mira i „ustrojavanje savezne vojske“. Regulirano je da „sadašnje zapovjedne strukture ostaju“ i da se uvažavaju „vrijednosti dopunskih mjera koje mogu pružiti potporu vojnim aspektima Okvirnog ugovora i biti zalogom za rad u pravcu uspostave povjerenja, što uključuje: zaštitu i oslobađanje svih zatvorenika...uspostavu zajedničkih timova za vezu pri stožerima vojski RBiH i HVO-a do uspostave Združenog vojnog štaba.... razmjenu vojnih obavještajnih podataka... razmjenu informacija (...)" . Precizirano je, također, da će „savezna vojska“ biti odgovorna "Saveznom zapovjedništvu, predsjedniku Federacije preko ministra odbrane" da će zapovjednici Armije RBiH i HVO-a formirati „stalni Združeni štab od 10 osoba jednakog broja časnika, imenovanih od strane svakog zapovjednika“ i da će ovi „časnici raditi za vrijeme prijelaznog perioda na planiranju i nadzoru svih operativnih jedinica Armije RBiH i HVO-a". Precizirano je da će Združeni štab imati sjedište u Sarajevu i da će imati sljedeće združene sektore: obavještajne i kontraobavještajne, operativnog planiranja, logističke potpore, komuniciranja sa javnošću,

⁹ Ustav Federacije BiH, "Službeni list R BiH", Sarajevo 1994. godine, strana 27.

¹⁰ Ustav Federacije BiH, "Službeni list R BiH", Sarajevo 1994. godine, strana 6.

zapovijedanja, nadzora i komunikacija, vojne policije i inspeksijskih timova za nadzor i verifikaciju stanja.¹¹

Sporazum postignut u Zagrebu, 23.02.1994. godine, i sporazum postignut u Splitu, 12.03.1994. godine, u nekim pitanjima su detaljnije razrađeni na sastanku načelnika Glavnog stožera HVO-a, generala Milivoja Petkovića i načelnika Štaba Vrhovne komande generala Envera Hadžihasanovića u Zenici, 18.03.1994. godine. Tom prilikom je konstatirano da se obostrano prihvataju postojeće zone odgovornosti korpusa Armije RBiH (1. k sa sjedištem u Sarajevu, 2. k sa sjedištem u Tuzli, 3. k sa sjedištem u Zenici, 4. k sa sjedištem u Mostaru, 5. k sa sjedištem u Bihaću i 7. k sa sjedištem u Travniku i Istočnobosanska OG u Goraždu), kao i zone odgovornosti zapovjednih područja HVO-a (ZP Mostar, sa sjedištem u Mostaru, ZP Tomislavgrad, sa sjedištem u Tomislavgradu, ZP Vitez, sa sjedištem u Vitezu i ZP Orašje, sa sjedištem u Orašju). Precizirana su i neka pitanja saradnje, koordinacije, komunikacija, zaštite i veza rukovođenja i komandovanja Armije R BiH i HVO-a.

Tokom ovih aktivnosti, u ulozi vrhovnog komandanta, predsjednik Izetbegović je neposredno usmjeravao generala Delića.

„Zajednička komisija“ februar - juni 1994., uvertira osnivanju Združenog štaba:

Na osnovu „Zajedničke izjave“ od 10.2.1994. i „Okvirnog sporazuma“ 23.2.1994. godine, u Štabu Jugozapadnog sektora UNPROFOR-a, u Gornjem Vakufu, pod rukovodstvom britanskog generala Reitha, a u skladu sa mandatom UNPROFOR-a, počeo je rad Zajedničke komisije, sastavljene od predstavnika UNPROFOR-a, Armije RBiH i HVO-a. HVO je predstavljao general Milivoj Petković, a kasnije i general Živko Budimir. Ja sam predstavljao Armiju RBiH.

Uloga ove komisije je bila koordinacija mjera i aktivnosti jedinica i komandi Armije R BiH, HVO-a i UNPROFOR-a u vezi sa prekidom oružanih i propagandnih neprijateljstava, ukidanja borbenih linija i uspostave mira, što podrazumijeva vojna saradnja i zajedničko djelovanje radi uspostave jedne vojske u FBiH.

Zajednička komisija je djelovala do uspostave Združenog štaba Armije RBiH i HVO tokom maja i juna 1994. godine. Čelni predstavnik HVO (HV) u Združenom štanu je bio general, Ante Roso, a čelni predstavnik Armije RBiH, bio sam ja.

¹¹ Okvirni sporazum, Split, 12.3.1994. godine.

Združni štab Armije RBiH i HVO-a je formiran kao oblik za saradnju Armije RBiH i HVO-a u tranzicijskom periodu do uspostave Vojske Federacije sa zajedničkom komandom. Bio je forma objedinjavanja napora od sredine 1994. do kraja 1996. godine u vojnoj oblasti, što je omogućilo da se nakon Dejtonskog sporazuma i cjelovitog okončanja mirovnog procesa, uđe u proces uspostave Vojske Federacije sa Zajedničkom komandom.

Nastanak Združenog štaba Armije RBiH i HVO-a je bilo prva konkretna organizacijska mjera za proces tranzicije i prevazilaženje teških posljedica proteklih oružanih sukoba Armije RBiH i HVO-a, kako bi se nakon cjelovitog okončanja mirovnog procesa, u odnosu na teritorije RBiH koje su kontrolirale velikosrpske agresorske snage, došlo do rješenja o organizaciji odbrambenog sistema BiH, kao države u cjelini. Dejtonski mirovni sporazum u tom smislu predstavlja epilog dotadašnjeg mirovnog procesa. Ustav BiH prema Dejtonskom sporazumu označava kontinuitet države BiH, njen suverenitet i teritorijalni integritet, sa Predsjedništvom BiH koje ima civilnu komandu nad oružanim snagama entiteta, a Stalni komitet za vojna pitanja je imao ulogu koordinacije aktivnosti Oružanih snaga BiH. Time je otvorena perspektiva za jednu vojsku u BiH. Krajem prve decenije implementacije Dejtonskog sporazuma, Stalni komitet za vojna pitanja je prevaziđen formiranjem Ministarstva odbrane u sastavu Vijeća ministara BiH.

Rezultati po osnovu Vašingtonskog sporazuma:

Vašingtonski sporazum je donio poboljšanje strateške pozicije snaga odbrane RBiH: (a) ukinute su borbene linije Armije RBiH prema HVO (HV), a jedinice Armije sa tih dijelova fronta usmjerene prema srbijansko-crnogorskom agresoru; (b) poduzete su zajedničke borbene operacije Armije RBiH i HVO (HV), posebno u oslobađanju Kupresa 1994., a zatim i oslobađanja teritorija Bosanske Krajine, 1995. godine. U vezi s tim, bitno je pomenuti da je Tuđman, pred izbijanje jedinica Armije RBiH gotovo do Prijedora i Banja Luke, zaustavio angažiranje HV i HVO-a, jer, navodno, nastavak oslobađanja teritorija nije bio u hrvatskom nacionalnom interesu, što je koincidiralo sa: (a) zaustavljanjem borbene podrške Armiji RBiH od strane NATO-a; (b) zahtjevom međunarodne zajednice da Armija RBiH prekine operaciju za oslobađanje preostalih dijelova okupirane Bosanske Krajine; i (c) zahtjevom da počnu pregovori koji su rezultirali Dejtonskim sporazumom i prekidom rata.

Političke i vojne okolnosti od uticaja na postizanje Vašingtonskog sporazuma:

Krajem 1993. godine, na ratištu u BiH pokazalo se da HVO (HV) trpe velike gubitke u oružanim sukobima sa Armijom RBiH, te da Tuđman, putem ratnih ciljeva pred hrvatskim narodom ne može opravdati visok nivo nepovratnih gubitaka u ljudstvu. Cijeneći da ratni ciljevi neće biti ispunjeni, Tuđman je počeo prihvatati inicijative o zaustavljanju rata.

Istovremeno, na međunarodnoj političkoj sceni je došlo do bitnih promjena, jer je na predsjedničkim izborima u SAD pobijedio Bil Clinton. On je u predizbornoj utakmici nagovijestio aktivnije angažiranje SAD-a u krizi u BiH.

Krajem 1993. i početkom 1994. godine, Tuđman je imao dosta elemenata za ocjenu da njegov sporazum sa Miloševićem u Karađorđevu o podjeli BiH neće biti ostvaren, te da treba poduzimati mjere radi zaustavljanja stradanja hrvatskog naroda, ali bez odustajanja od tog sporazuma.

Prema tome, krajem 1993. i početkom 1994. godine, hrvatska politika na čelu sa Tuđmanom se našla u delikatnoj situaciji: nisu se mogle podnositi ratne žrtve, ali se nije željela „demontaža“ paradržavnih, paravojnih i parapolicijskih institucija koje su u BiH bile pod kontrolom Tuđmana. Njemu je odgovaralo da se prekinu oružana neprijateljstva Hrvatske sa Bosnom i Hercegovinom. Vašingtonskim sporazumom, Tuđman je prihvatio „demontažu“ HRHB i uspostavu FBiH, ali je u implementaciji tog sporazuma činio sve što je mogao da se na teritorijama koje su bile pod kontrolom HVO (HV) održi jednonacionalna hrvatska vlast, bez mogućnosti da u njoj učestvuju nehrvati.

Borbena sposobnost Armije RBiH, okolnost postizanja Vašingtonskog sporazuma:

Dakle, rezultati Armije RBiH na frontu u borbama sa HVO (HV), prinudili su Tuđmana na prekid oružanih neprijateljstava, i to na osnovama stvarnog, a ne samo formalnog priznanja države RBiH, očuvanja njenog teritorijalnog integriteta i suvereniteta građana i naroda na svim njenim prostorima. To je značilo da su poražene Tuđmanove ambicije da se zaokruže teritorije na kojima bi bio suveren samo hrvatski narod. Prema tome, vojna situacija, odnosno vitalnost borbenih pozicija Armije RBiH je doprinijela političkim rješenjima u pravcu što pravednijeg mira, kako je ocijenio i predsjednik Izetbegović, rekavši: „*Politički razvoj je svugdje bio pod utjecajem vojne*

*situacije i zavisio je od nje.*¹² Da Armija RBiH nije uspješno odolijevala napadima od strane HVO (HV), Tuđman nikada ne bi pristao na uslove koje je u pregovorima postavljao Izetbegović.

Branitelji BiH su smatrali da je potpisivanjem Vašingtonskog sporazuma Tuđman praktički pristao na saradnju BiH i Hrvatske, odnosno na zajedničku borbu Armije RBiH i HVO (HV), s ciljem oslobađanja teritorija okupiranih od strane srbijansko-crnogorskog agresora. Izetbegović je ukazivao da bi provedba Vašingtonskog sporazuma trebala biti „vitalni interes za Hrvatsku“. Smatrao je da „Tuđman želi dobro Hrvatskoj“ i da bi trebao „iskreno podržati Vašingtonski sporazum“.¹³

Izetbegovićevo zalaganje za provedbu Vašingtonskog sporazuma:

Provedbom Vašingtonskog sporazuma je trebalo ostvariti povratak izbjeglica, ali se to nije odvijalo kako je Izetbegović želio. Ustvari, realizatori Tuđmanove politike u BiH su sprečavali povratak Bošnjaka u Solac, Čapljinu, Tomislavgrad i druga mjesta. Istovremeno, ekstremisti HVO-a su podsticali Hrvate da napuštaju neka područja u centralnim dijelovima BiH gdje su Hrvati živjeli zajedno sa Bošnjacima, naseljavajući ih na područjima koja su željeli da budu samo hrvatska. Realizatori Tuđmanove politike u BiH, u vrijeme kada je trebalo uspostavljati zajedničku vlast Bošnjaka i Hrvata po Vašingtonskom sporazumu na svim dijelovima FBiH, željeli su da vlast bude zajednička samo ondje gdje su većinski Bošnjaci, a da ondje gdje su većinski Hrvati, vlast bude samo hrvatska. O tome je Izetbegović rekao: „*Ne može: zajednička vlast samo na bošnjačkom teritoriju. U protivnom dolazimo do onoga što je narod iskazao riječima: što je moje – to je samo moje, što je tvoje – to je i moje.*“¹⁴

Izetbegović je smatrao „*da su saradnja i dobri odnosi sa hrvatskim korpusom uopće i hrvatskom državom strateški interes muslimanskog naroda (...) Dakle, osnovna pretpostavka ubrzanju procesa uspostavljanja države na oslobođenim teritorijama je iskrena i obuhvatna saradnja institucija bošnjačkog i hrvatskog naroda. Uostalom, to je uvjet i daljeg snaženja naše odbrane, pa i naše pregovaračke pozicije prema srpskoj strani.*“¹⁵ Prema tome, Izetbegović je očekivao da će savez BiH i Hrvatske, odnosno savez i saradnja bošnjačkih i hrvatskih političkih

¹² **Izetbegović Alija**, Bosna je velika tajna – intervjui 1989.-1995., OKO, Sarajevo, 2005. god., str. 192.

¹³ **Izetbegović Alija**, Bosna je velika tajna – intervjui 1989.-1995., OKO, Sarajevo, 2005. god., str. 203.

¹⁴ **Izetbegović Alija**, Bosna je velika tajna – intervjui 1989.-1995., OKO, Sarajevo, 2005. god., str. 206.

¹⁵ **Izetbegović Alija**, Bosna je velika tajna – intervjui 1989.-1995., OKO, Sarajevo, 2005., str. 192.-193.

faktora u BiH osnažiti oružanu borbu protiv srbijansko-crnogorskog agresora, kako bi se prinudio na mirovni sporazum kojim bi se konačno zaustavio rat, ali na osnovama očuvanja teritorijalnog integriteta i suvereniteta BiH, da na njenom svakom dijelu budu suvereni svi građani i narodi. U takvim očekivanjima, Izetbegović je imao u vidu da je krajem 1993., Tuđman smijenio ekstremistu Matu Bobana, a na njegovo mjesto odredio „nešto liberalnijeg“ Krešimira Zubaka.

Izetbegović je definirao jasne stavove o tome šta treba da obuhvata cjelovit vojni savez Hrvatske i BiH, odnosno šta treba da obuhvata sporazum o vojnom savezu. Rekao je: „*Mislím da bi taj sporazum minimalno morao definirati agresora, odnosno neprijatelja, strateški ratni cilj, neposredne ili taktičke vojne ciljeve, sredstva koja bi i jedna i druga strana trebale uložiti u postizanje tih ciljeva, mjere koordinacije, najvjerojatnije združeni štab i slično.*“¹⁶ Dakle, Izetbegović je strateški, cjelovito i temeljito razmišljao o vojnom savezu Hrvatske i BiH kako bi se oslobodile, i Hrvatska i BiH od srbijanske okupacije. Cijenio je da se političkim utjecajima u pregovorima, Milošević neće privoliti da ukine paradržave, takozvanu Republiku Srpsku Krajinu u Hrvatskoj i takozvanu Republiku Srpsku u BiH, i da se njihovo ukidanje može postići samo zajedničkim vojnim operacijama HV (HVO) i Armije RBiH.¹⁷

Ipak, Izetbegović se nadao da će prevladati razum i da će profunkcionirati „*Združeni stožer HV, Armije RBiH i HVO*“,¹⁸ s ciljem da se tokom 1995. pripremi zajednička operacija tih vojski radi oslobađanja teritorija koje je srpsko-crnogorski agresor držao pod okupacijom u Hrvatskoj i u BiH. Tada je Tuđman bio „*razapet*“ između, s jedne strane obećanja koja je dao Miloševiću u Karadorđevu, marta 1991., i s druge onoga što je po Izetbegovićevim prijedlozima trebao da uradi na planu zajedničkih političkih, vojnih i drugih mjera protiv agresora na Hrvatsku i BiH. Hrvatska politika koja bude slijedila Tuđmanovu logiku prema BiH, ostat će zauvijek „*razapeta*“ između želje da poveća Hrvatsku na štetu BiH i realnog stanja s obzirom na jaku volju i organizaciju da se brani teritorijalni integritet i suverenitet BiH kao države. Takva hrvatska politika saraduje sa velikosrpskom politikom jer smatra da putem te saradnje može ostvariti Tuđmanov san da se uveća Hrvatska na štetu BiH.

¹⁶ **Izetbegović Alija**, Bosna je velika tajna – intervjui 1989.-1995., Sarajevo, 2005. god., str. 203.

¹⁷ **Izetbegović Alija**, Bosna je velika tajna – intervjui 1989.-1995., OKO, Sarajevo, 2005. god., str. 208.

¹⁸ **Izetbegović Alija**, Bosna je velika tajna – intervjui 1989.-1995., OKO, Sarajevo, 2005., str. 245.-246.

Izetbegovićeve ocjene o teškoćama implementacije Vašingtonskog sporazuma:

Razvoj događaja je pokazao da je Vašingtonskim sporazumom Tuđman samo reducirao ambicije koje su postavljene njegovim sporazumom sa Miloševićem u Karadžorđevu, jer je nastavio saradnju sa Miloševićem, a ujedno kočio provedbu Vašingtonskog sporazuma tumačenjem tog sporazuma na način negiranja njegove suštine, kako bi praktički otvorio mogućnost da njegova implementacija bude u skladu sa sporazumom koga je potpisao sa Miloševićem. Dakle, sadržaj Vašingtonskog sporazuma je bio u skladu sa ciljevima odbrane i afirmacije države BiH, ali je implementacija onako kako je to pokušavala hrvatska strana po diktatu Tuđmana bila u skladu sa sporazumom koga je Tuđman postigao sa Miloševićem u Karadžorđevu.

O teškoćama implementacije Vašingtonskog sporazuma, ilustrativna je Izetbegovićeva analiza u intervjuu za „Slobodnu Dalmaciju“ 02.09.1994., dakle, pet mjeseci nakon što je taj sporazum ozvaničen. Izetbegović je rekao: *„Uporedit ću stanje na teritoriji koju kontrolira Armija i onoj koju kontrolira HVO, zapravo navest ću neke činjenice, pa procijenite sami: Na našoj teritoriji slobodno djeluju: Crkva, 'Napredak', 'Caritas' i sve hrvatske političke stranke, uključujući Hrvatsku demokratsku zajednicu, a slobodno se kreću čak i Hrvatsko vijeće odbrane i njihova vozila sa svojim oznakama. Dužnosnici iz hrvatskog korpusa stoluju u Sarajevu i slobodno putuju Bosnom. Komandant korpusa Armije BiH raportira predsjedniku Zubaku, a HDZ se sprema da održi izbornu skupštinu u Varešu, koji je pod kontrolom Armije BiH. Otiđite sad u Grude, Široki Brijeg, Čaplinju ili Stolac i upitajte za SDA, 'Merhamet', 'Preporod' ili bar za hodžu i džamiju. Nećete naći ništa od toga. Možete li zamisliti da, naprimjer, SDA održi svoj kongres u Stocu, koji je bio grad sa izrazitom muslimanskom većinom. Naši ljudi i vozila lakše prelaze austrijsku i njemačku granicu nego punkt južno od Mostara na ulazu u teritoriju pod kontrolom HVO-a. HVO je zadržao pod kontrolom sve granične prelaze na putevima iz Hrvatske u Bosnu i prisvojio sav prihod od carina, što su ogromna sredstva. Tim novcem koji je zajednički, on plaća svoje vojne i civilne strukture. Jedino što znam da ovako više ne može.“¹⁹*

Mjesec i po poslije naprijed citirane izjave, Izetbegović je o istim problemima implementacije Vašingtonskog sporazuma, u intervjuu za „Večernje novine“, rekao: *„Nažalost, taj nam posao, uprkos svim našim nastojanjima, ne ide. Mali broj izbjeglica se vratio. Rat još traje,*

¹⁹ **Izetbegović Alija**, Bosna je velika tajna – intervjui 1989.-1995., OKO, Sarajevo, 2005., str. 197.-198.

stambeni fond je teško oštećen, a Hrvatska zateže sa potpisom ugovora o ukidanju viza ... problem je do Hrvata. Oni imaju jake otpore Federaciji i ne mogu da ih savladaju. Dovoljno je da navedem jedan primjer: Zubak i Prlić mogu u Zenicu i Tuzlu, Ganić i Silajdžić ne mogu u Stolac i Čapljinu; vozila i vojnici HVO-a mogu na područja pod kontrolom Bosanske armije, a vozila i vojnici Armije BiH ne mogu na područja pod kontrolom HVO-a; Hrvati iz Hrvatske mogu bez vize u Bosnu, Bošnjaci ne mogu bez vize u Hrvatsku i tako dalje. Mi to sve znamo i čekamo. Čekamo da razum prevlada. Naravno, i upiremo koliko možemo. Bolje je i čekati nego se tući.“²⁰

Na zasijedanju Skupštine RBiH, 17.12.1994. godine, Izetbegović je ocijenio da je „*Federacija Bošnjaka i Hrvata naš cilj i naš put*“, obrazlažući da je „*naš cilj - jer u njoj vidimo djelimično ostvaren naš san o integraciji Bosne i Hercegovine*“, a da je „*naš put – jer u njoj vidimo način da se ta integracija nastavi i dovrši*.“ O teškoćama „*u implementaciji federalnog ustava*“ je rekao da su izraz „*različitih pogleda na temeljno pitanje opstanka države kao najvišeg interesa našeg naroda*“. Istakao je da ga prijatelji Bosne i Hercegovine „*u svijetu koji su iskreno i predano stali na stranu*“ postizanja i provedbe Vašingtonskog sporazuma, „*pitaju u čemu su teškoće implementacije*“ a da je „*naš odgovor da je provedba Federacije u krajnjoj liniji problem demokratije*“, s obzirom da je „*jednonacionalni, jednovjerski, jednostranački karakter vlasti na području pod kontrolom Hrvatskog vijeća obrane u suprotnosti sa samim konceptom Federacije i njenim ustavom*“, pa da „*jedino demokratija može razriješiti ovaj čvor*“, a da „*ćemo*“ se do tada „*vrtjeti u krugu i tražiti probleme tamo gdje ih nema*.“ Zaključio je je „*demokratska evolucija*“ na područjima pod kontrolom HVO-a „*u interesu hrvatskog naroda i Republike Hrvatske*“ te da „*oni treba da je ohrabre i podrže*.“ Izetbegović je ocijenio da je „*Vašingtonski sporazum, uprkos svim teškoćama odigrao historijsku ulogu (...) zaustavio onaj nesretni rat između Bošnjaka i Hrvata*“ te da je „*vrijedio svakog truda*“ jer je „*otvorio i mnoge druge mogućnosti koje, istina, nisu iskorištene, ali još uvijek nisu izgubljene*.“²¹

Takvi problemi su nastali zato što su lideri Hrvata na čelu sa Tuđmanom, željeli, Vašingtonski sporazum i Federaciju BiH pretvoriti u mehanizam za podjelu i nestanak BiH, dok su lideri Bošnjaka na čelu sa Izetbegovićem isticali: „*Federacija je za nas način da se sačuva, a*

²⁰ **Izetbegović Alija**, Bosna je velika tajna – intervjui 1989.-1995., OKO, Sarajevo, 2005., str. 211.-212.

²¹ **Izetbegović Alija**, Sjećanja, JU Muzej „*Alija Izetbegović*“, Sarajevo, 2020. godine, strana 186.-187.

ne rasturi Bosna.²² ... Za nas Federacija je jedan korak ka integraciji Bosne. Postoji i onaj drugi pristup: Federacija kao forma cijepanja Bosne. U svakom slučaju, odnos između Federacije i Republike je odnos između dijela i cjeline. A cjelina je veća od njenog dijela.“²³

Svi faktori koji su bili pod kontrolom hrvatskog predsjednika Tuđmana, svojim ponašanjem i raznim opstrukcijama su pokazivali da je njihov koncept o odnosima između Bošnjaka i Hrvata, odnosno o tretmanu Vašingtonskog sporazuma, da se čine iskoraci u pravcu podjele BiH, kako je to Tuđman dogovorio sa Miloševićem, marta 1991. godine u Karadževiću.

Cilj im je bio da spriječe funkcioniranje institucija na nivou države BiH. Aktivnosti hrvatskih nacionalista pod kontrolom Tuđmana, u tom smislu bile su potpuno iste kao i aktivnosti srpskih nacionalista pod kontrolom Miloševića u BiH. Da je to upravo tako moglo se zaključiti iz sadržaja i političkog karaktera propagande koja je bila protiv Izetbegovića, Armije RBiH i državnih institucija. Ta propaganda je, uglavnom bila istovjetna, i od strane medija i političkih faktora pod kontrolom Miloševića, i pod kontrolom Tuđmana. Diplomatske i druge aktivnosti Izetbegovića koje su bile uvjerljive u pravcu postizanja pravednog mira, Miloševićeva i Tuđmanova propaganda su jednako tretirale, o čemu je Izetbegović rekao: „*Svi koji su za cjelovitu podržavaju me, svi koji hoće njeno cijepanje, ili im se u glavi vrte slične bube, ne podnose me, mogao bih reći, mrze me. Oni izmišljaju što nisam rekao, a prešućuju što jesam rekao ili učinio, ili tumače stvari onako kako im odgovara. Mene to čas ljuti, čas brine, a nekad i zabavlja ...*“²⁴

Izetbegović je to rekao, početkom proljeća 1995. godine, a u povodu činjenice što su najutjecajni mediji u svijetu izvještavali javnost o njegovoj posjeti Njemačkoj, 17. marta 1995. godine, dok mediji pod kontrolom Tuđmana u Hrvatskoj, o tome nisu ništa rekli ili napisali. Ta Izetbegovićeva posjeta je bila izraz njemačke podrške da se provede Vašingtonski sporazum i da profunkcionira FBiH, osnovana po tom sporazumu. Tuđman i svi pod njegovom kontrolom su željeli od javnosti prikriti činjenicu da Njemačka podržava Izetbegovićev koncept provedbe Vašingtonskog sporazuma, da taj sporazum bude iskorak u pravcu integracije i jačanja države BiH, a da odbacuje Tuđmanov koncept da to bude iskorak u podjeli i uništenju države BiH.

²² **Izetbegović Alija**, Bosna je velika tajna – intervjui 1989.-1995., OKO, Sarajevo, 2005. god., str. 211.

²³ **Izetbegović Alija**, Bosna je velika tajna – intervjui 1989.-1995., OKO, Sarajevo, 2005. god., str. 245.

²⁴ **Izetbegović Alija**, Bosna je velika tajna – intervjui 1989.-1995., OKO, Sarajevo, 2005. god., str. 244.

U vezi s tim, Izetbegović je ocijenio da je politička „*uputa*“ po kojoj se ponašaju mediji u Hrvatskoj u vezi sa provedbom Vašingtonskog sporazuma, sljedeća: „*Na riječima što više podržavajte bh. Federaciju, a praktično je onemogućavajte gdje god možete. Ta politika je svim mislećim ljudima i ovdje i van postala sasvim jasna. Što se tiče prozivanja mog imena u Hrvatskoj, i tu je linija razdiobe, također, vrlo jasna: svi koji su za cjelovitu Bosnu podržavaju me, svi koji hoće njeno cijepanje (...) ne podnose me, (...) mrze me.*“²⁵

Izetbegović je osuđivao sve što se događa a može smetati provedbi Vašingtonskog sporazuma. Zahtijevao je da svi činioци sistema odbrane BiH realiziraju mjere iz svojih nadležnosti, kako bi se potvrdila iskrenost prema Vašingtonskom sporazumu, odnosno kako ne bi bilo ništa što bi zlonamjernoј propagandi moglo poslužiti da se bošnjačka strana na čelu sa Izetbegovićem okrivi za zastoje u provedbi Vašingtonskog sporazuma. Krajem zime, na području Bihaća nestao je general HVO-a Vlado Šantić. Hrvatski mediji su okrivili Bošnjake, Armiju i druge institucije RBiH pod kontrolom Izetbegovića. Komentirajućo nestanak generala Šantića, Izetbegović je rekao: „*Neko je – hotimično ili nehotimično – odradio posao godine za Karadžića. Treba se nadati da će to obje strane shvatiti i da neće upasti u klopku.*“²⁶ Dakle, Izetbegović je smatrao da su blokade provedbi Vašingtonskog sporazuma, interes velikosrpske politike Miloševića i Karadžića. Ustvari, Izetbegović je znao da Tuđman i njegovi sljedbenici u BiH, nestanak generala Šantića koriste kao povod za uspješnije propagiranje u sredinama hrvatskog naroda i prema međunarodnoj zajednici, da je bošnjačka strana kriva za neprovođenje Vašingtonskog sporazuma.

Ipak, bez obzira na naprijed iznesene opstrukcije provedbi Vašingtonskog sporazuma, Izetbegović je krajem 1994. godine ocijenio da je taj sporazum zbog „*okončanja krvavih sukoba između Bošnjaka i Hrvata, vrijedilo zaključiti. A on otvara i mnoge druge mogućnosti, što do sada nije iskorišteno, ali nije ni izgubljeno.*“²⁷ Pri tome treba imati u vidu da je bio postignut „*preliminarni ugovor*“ da BiH i Hrvatska budu u konfederalnom odnosu, za šta je bilo nužno, i u Hrvatskoj, i u BiH provesti referendum, u vezi čega je Izetbegović rekao da ne vidi „*da je takve*

²⁵ **Izetbegović Alija**, Bosna je velika tajna – intervjui 1989.-1995., OKO, Sarajevo, 2005., str. 243.-244.

²⁶ **Izetbegović Alija**, Bosna je velika tajna – intervjui 1989.-1995., OKO, Sarajevo, 2005. god., str. 245.

²⁷ **Izetbegović Alija**, Bosna je velika tajna – intervjui 1989.-1995., OKO, Sarajevo, 2005., str. 224.-225.

referendume moguće u dogledno vrijeme održati“ te da ima saznanja da je „hrvatska javnost (...) odbojna prema ideji konfederacije.“²⁸

Nakon potpisivanja Dejtonskog sporazuma krajem 1995. godine, i dalje se osjećalo zajedničko nastupanje i saradnja lidera Srba i lidera Hrvata, s ciljem da BiH bude podijeljena. Njihov savez protiv BiH još nije prestao. U tome treba tražiti uzroke blokadama u provedbi Vašingtonskog i Dejtonskog sporazuma.

²⁸ **Izetbegović Alija**, *Bosna je velika tajna – intervjui 1989.-1995.*, OKO, Sarajevo, 2005. god., str. 225.